

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun
Törsbo

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken – 19 miljöer, Långasjö socken – 19 miljöer och Vissefjärda socken – 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS: "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en linugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1–3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

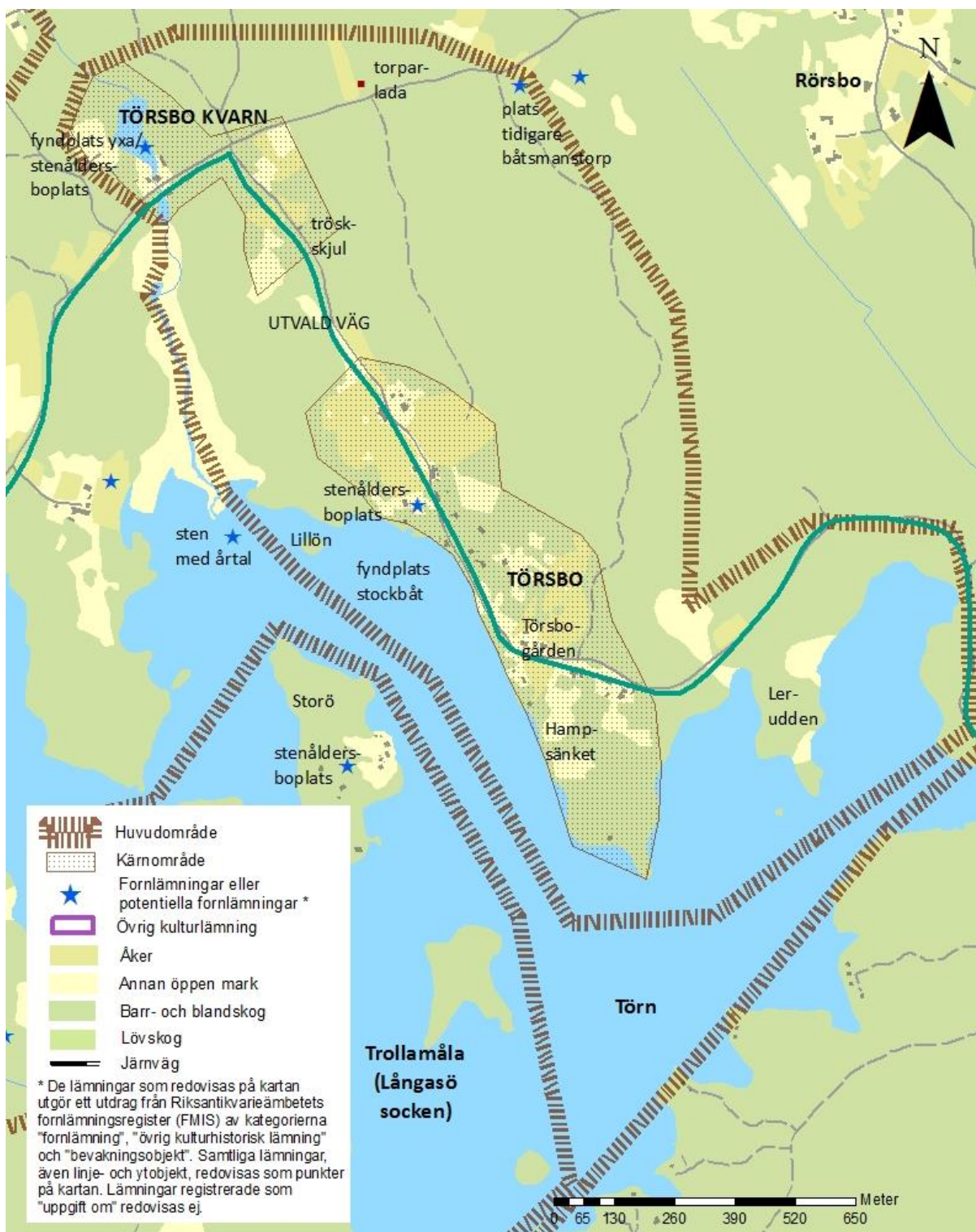
- Klass 1 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 – miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färgutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

Omslagsbild: Törsbo kvarn och såg samt den stensatta vattenrännan.

TÖRSBO-TÖRSBO KVARN

Klass 2

Lyckebyån som resurs: Gårdar i sjönära läge sedan minst 1600-tal, gammalt kvarnläge. Sommarstugor tidigt 1900-tal.

Lyckebyåns vägar: Äldre byväg.

Skogslandets jordbruk: Odlingslandskap. Gårdsmiljöer. Spår av bråtugn. Gemensam trösklada.

Törsbo kännetecknas främst av sin närhet till och orientering mot sjön Törn. Utmed sjön löper vägen med anor från minst 1600-talets mitt. Mitt i Norra Törsbo finns också spår av en stenåldersboplats. Vägen slingrar sig fram i det kuperade landskapet, och har bebyggelsen orienterad utmed. Norr om byn finns Törsbo kvarn, som bildar en egen liten kulturmiljö med högt kulturhistoriskt värde. På högsta läget över sjön i Södra Törsbo ligger den så kallade Törsbogården med både välbevarad bebyggelse från sent 1800-tal till tidigt 1900-tal och ett immateriellt kulturarv i form av berättelser, av stort värde i bygden.

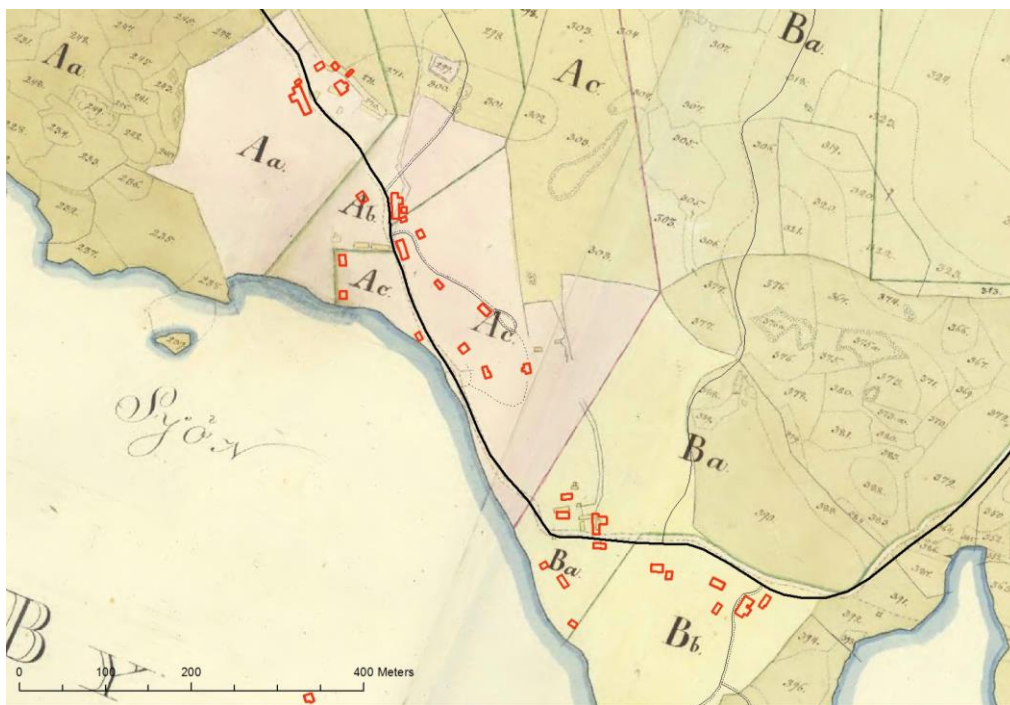
Huvudområdet Törsbo

Törsbo kännetecknas främst av sin närhet och orientering mot sjön Törn. Utmed sjön löper också vägen med anor från minst 1600-talets mitt. Vägen slingrar sig fram i det kuperade landskapet, och har bebyggelsen orienterad utmed. Också åkrarna ligger på båda sidor vägen, tydligt koncentrerade till en del i norr och en del i söder, på samma sätt som kartan från 1694 redovisar. De två äldre gårdslägena finns också kvar idag. På ett av dessa äldre lägen ligger den s.k. Törsbogården som idag förvaltas av Vissefjärda hembygdsförening. De två gårdar som ligger utmed vägen väster om Törsbogården ligger också kvar i gamla lägen. Mellan Norra och Södra Törsbo finns ett område med sommarstugor. De visar på betydelsen av närheten till sjön på ett modernare sätt. Stugorna har olika ålder.

Byn präglas av stora höjdskillnader, från det lägsta läget vid Törsbo kvarn till det högsta vid Törsbogården. Stora ekar, lövträd, stenmurar och delvis öppethållet odlingslandskap. Ett litet område söder om vägen i västra delen av byn har klassats som värdefull ängs- och hagmark, klass II, i länsstyrelsens inventering från 1989. Det är den öppna hagmarken med blandlöv och en mark som då var rik på slätter- och betesgynnad flora som ansetts värdefull. I nordvästra delen av byn Törsbo ligger Törsbo kvarn, som byggdes om från kvarn till sågverk under 1900-talet. Norr om byn utmed vägen mot Rörsbo ligger den s.k. Oxhagen som är exempel på en torpmiljö från 1800-talets andra hälft. Några mindre stenomgärdade ännu öppna åkrar,

odlingsrösen och en del av en lada finns kvar. Platsen kallas i folkmun för väderkvarnarna, vilket tyder på att här en gång i tiden också stått en väderkvarn. Byn har haft två båtsmanstorp (205 och 206).

Den förste bofaste i historisk tid ska enligt sägnen ha hetat Amund. I skogen finns ett röse, *Amens rör*, som tros vara uppkallat efter honom. I Norra Törsbo finns en registrerad boplatzlämning från stenåldern. En annan förhistorisk lämning från byn är en 5 meter lång ekstock som hittades på sjöbotten utanför Storön, sänkt med sten. Storön tillhör Långasjö socken och byn Trollamåla, men har historiskt haft kontakt mot Törsbo. På Storön finns också en registrerad stenåldersboplatz där stenåldersyxor hittats.

När man jämför kartan från enskiftet 1826 med den drygt 100 år yngre ekonomiska kartan (under) syns tydligt att vägen centralt i byn har samma sträckning. Bebyggelseområdet är fokuserat till de två historiska bebyggelseområdena i Södra och Norra Törsbo. Dagens karta (2015) ovanpå 1826, med röda byggnader och svarta vägar.

Kartan från 1940-talet visar åkrarna lägen, uppdelningen i Södra och Norra Törsbo samt Oxhagen längst norr ut i byn och Törsbo kvarn utmed flödet norr om Törn.

Kärnområde Törsbo

Törsbo har inte en central bykärna, utan två bebyggelselägen, som är äldre än 1600-tal, och två som tillkom i samband med laga skifte på 1820-talet. De olika lägena har också kallats Norra och Södra Törsbo. Gårdarna är tydligt orienterade utmed sjön och också utmed vägen, som har kvar den gamla vägsträckningen sedan minst 1600-talets mitt. Läget vid sjön Törn präglar hela byn. Särskilt den s.k. Törsbogården, Törsbo 1:2, i Södra Törsbo präglas av detta där den ligger ovanligt högt, med vid utsikt över sjön. De två gårdarna i Södra Törsbo har äldre karaktäristiska parstugor som bostadshus (båda uppförda ca 1870), ladugård i skiftesverk (1907 respektive 1914) och uthus. Till Törsbogården hör förutom ladugården ett brygghus, ett f.d. hönshus (ombyggt till matsäcksrum), en jordkällare samt resterna av en bråtu. Det f.d. hönshuset används idag ibland av skolklasser som har Törsbogården som utflyktsmål. I Södra Törsbo finns också en nybyggd gård från ca 1990 (Törsbo 1:5).

En av de två gårdarna (Törsbo 2:4) i Norra Törsbo ligger både i ett historiskt läge, enligt kartan från 1600-talets mitt, och vid ett forntida boplatsläge, en stenåldersboplat. Mangårdsbyggnaden är förändrad, men har några bevarade ekonomibyggnader. Norr om denna gård ligger en gård med bostadshus av 1940–50-talstyp och traditionell ladugård. Längre norr om den på ömse sidor vägen, ligger det fjärde bebyggelseläget (Törsbo 2:2) som tillkom i samband med skiftet på 1820-talet. Bostadshuset har ålderdomliga drag. Till denna miljö hör den traditionella trädgården med staket, träd samt flera hus som undantagshus, stenkällare mm. Ladugården (1895) ligger kvar på andra sidan vägen och är en traditionell bevarad ladugård uppförd i skiftesverk. Den slingrande grusade vägen och olika element som bidrar till vägmiljön, som stenmurar, uppvuxna träd, trädgårdarnas staket med grindar mot vägen, ger en ålderdomlig karaktär.

Törsbogården är bärare av många minnen och berättelser om livet förr. Det var de tre ogifta syskonen Magnusson, de sista i en släktlänk på över 300 år, som skänkte gården till hembygdsföreningen, för att den skulle stå orörd kvar både ute och inne. *”Var rädd om mors och fars saker och vårda dem väl”* var ett ordstäv som Mathilda i Törsbo använde. Då de inte hade egna barn välkomnade de gärna kusiner och kusinbarn och andra gäster. En av Mathildas specialiteter var att bjuda gästande barn på lönnlövskakor. En tunn kaksmet bakades i vedspisugnen på lönnlöv från en av de stora lönnarna på gården. Ett av alla de föremål som vittnar om det liv och de personer som verkat här är en linbråka med Peter Månssons initialer. Peter Månssons bibel från 1801 är ett annat, med namnen på de sju barnen antecknade på insidan av pärmerna. En fjädervagn som gårdens far Carl skjutsade sin hustru Cajsa-Lena i då hon skulle dricka brunn i Ronneby finns också bevarad. Deras tre barn, Mathilda född 1882, Algot född 1889 och Johan född 1891, blev de sista som bodde på släktgården. Ett annat viktigt kulturarv som finns här på Törsbogården är linneförrådet. Cajsa-Lena och hennes dotter Mathilda vävde dukar, mattor och gardiner av hög kvalitet, med lin odlat på gården. Mathilda

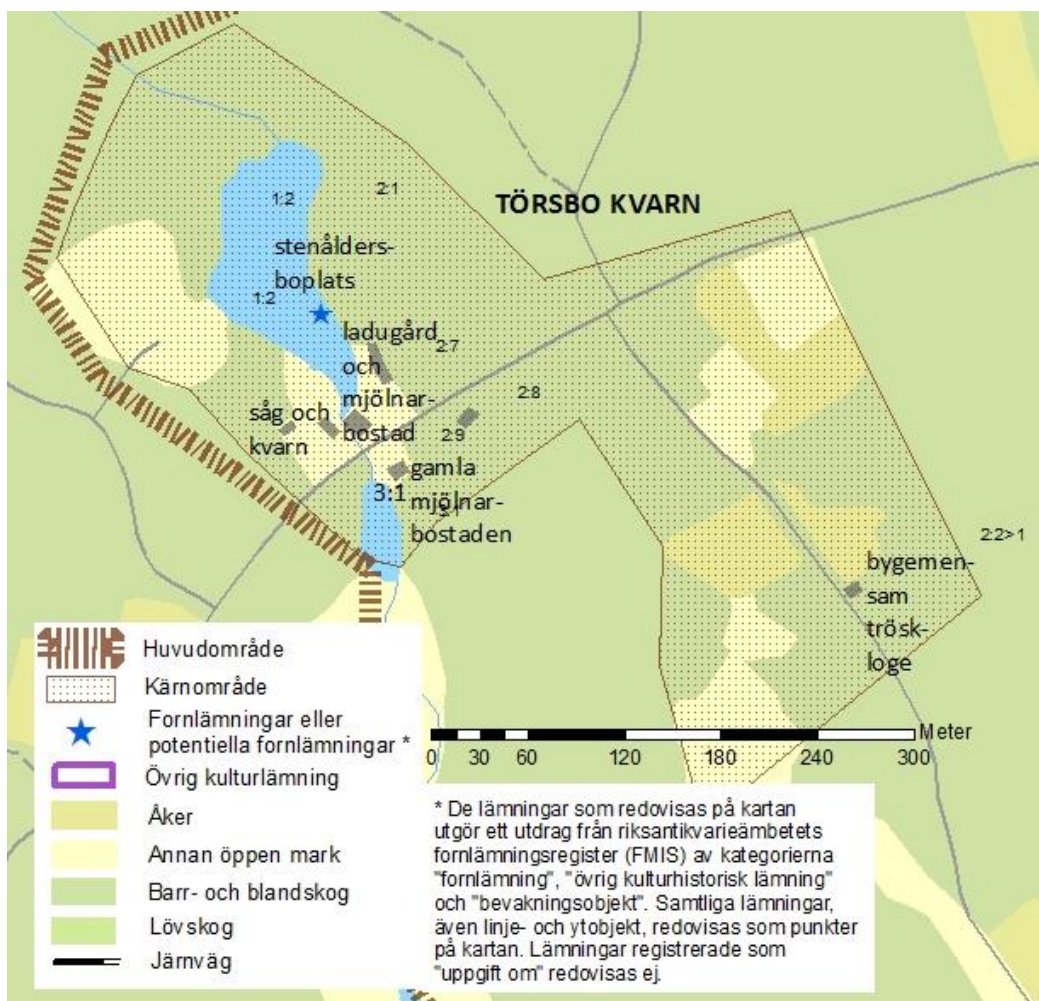
gick även i vävskola hos Beata Karlsson-Wulf, som drev vävskola med sina fyra döttrar i Buggehult ¹. Flera olika ateljéer och firmor beställde alster från ateljén i Buggehult, bland annat Handarbetets vänner, Nordiska kompaniet, NK, i Stockholm och konstslöjdfirman Selma Giöbel ². Mathildas vävnader visades på utställningar i Malmö, Stockholm, USA och till och med i kungahuset.

På kartan från 1694 syns de två historiska bebyggelselägena Södra och Norra Törsbo, markerade som två gårdar med varsin hussymbol. Kvarnen är markerad som en rund kvarnsymbol.

¹ Beata hade i sin ungdom varit anställd på Kyrkeby gård, och där bland annat fått lära sig damastvävningens svåra konst av patron Malmströms döttrar Emma och Amanda. Detta var vid samma tid som den ståtliga dubbla glasverandan byggdes på huvudbyggnaden. Detta arbete utfördes bland annat av en snickare Karlsson. Kanske var det här som dessa två träffades och blev ett par. Alla snickarverktyg och svarven finns idag bevarade i Vissefjärda hembygdsförenings samlingar.

² När Beata dog 1930 stängdes väveriet. Två av hennes döttrar var då redan döda och två bodde i Stockholm.

Kärnområde Törsbo kvarn

I nordvästra delen av byn Törsbo ligger Törsbo kvarn, som byggdes om från kvarn till sågverk vid 1900-talets början. Den gamla rännan under huset är igenlagd, men den stensatta inloppskanalen som leder förbi sågen utmed husväggen finns bevarad. Mjölnarbostaden (uppförd 1921) med tillhörande ladugård (1921) finns också kvar. Mitt emot kvarnen ligger ett annat ålderdomligt mycket välbevarat ställe, kallat Ådalen (Törsbo 3:1). Det har tillhört en tidigare kvarnägare. Här intill ligger också en av byns sommarstugor (Törsbo 2:9).

Norr om byn inte långt ifrån kvarnen finns en enkel trösklada eller loge precis utmed vägen. Där stod den gemensamma skördetröskan. Bönderna i byn hade också en gemensam tröskförening. Byggnaden vittnar än idag om livet och förutsättningarna i en by på landet under 1900-talets början. Ladan har därför ett kulturhistoriskt värde.

Referenser

Lantmäteriets historiska kartor

Riksantikvarieämbetets Fornsök

I Dackebygd: 1955 s 87, 1984 s 78, 1985 s 65, 1986 s 122, 1988, 2003 s 37, 2005 s 149, 2011

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Traditionell och enhetlig utformning av bebyggelsen. Mangårdsbyggnader från perioden ca 1820–1880-talet med typisk utformning, bevarad karaktär och ursprungliga byggnadsdelar. Äldre ekonomibyggnader och stenkällare samt traditionella trädgårdar.
- Den s.k. Törsbogården, som varit i samma släkts ägo sedan 1600-talet, som skänkts till Vissefjärda hembygdsförening av den siste ägaren. Uthus och ekonomibyggnader samt rester av bråttugn som alla är betydelsefulla för förståelsen av levnadsförhållandena under tidigt 1900-tal (Törsbo 1:2).
- Äldre, grusbelagda byvägar och deras sträckningar inom huvudområdet. Stenmurar, vägstenar och hamlade träd i vägmiljön.
- Den öppna ängs-, hag- och åkermarken centralt i byn med stenmurar, röjningsrösen, trädgårdsgårdar och hamlade träd. Öppenheten och ägoindelningarna.
- Lämningar efter båtsmanstorp.
- Exempel på tidigare samägt trösksjul.
- Exempel på tidigare samägd kvarn och såg. Bevarade mjölnarbostäder och ladugård.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna, samt tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Törsbo utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskningförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.

- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- **Odlingslandskapet** kring Törsbo är värderat som klass 1 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)
- Törsbo är utpekad som en värdefull **vägmiljö** inom projektet "Vägen som kulturarv", framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområdena** är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefulla bebyggelseområden** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till området kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak. Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.

- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

Törsbogården (Törsbo 1:2). Mangårdsbyggnad och brygghus m.m.

Törsbogårdens ladugård (1907) och uthus (Törsbo 1:2).

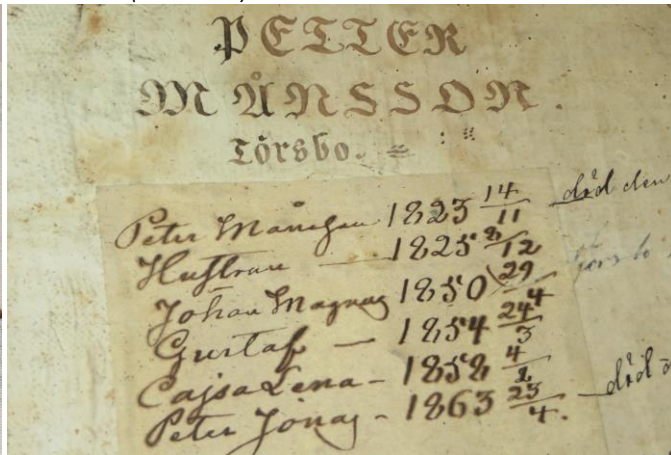

Stenkällare i backen bakom huset, för vinterförvaring av grönsaker och konserver (Törsbo 1:2).

Det gamla hönshuset har byggts om till matsäcksrum som används av besökare, till exempel skolbarn. Under 1900-talet hade syskonen många höns här, och sålde ägg på torget i Emmaboda (Törsbo 1:2).

Texten på insidan av pärmen: "Dena Bibellen Tellhör Hemmansägaren Peter Månsson i Törsbo" (1835). På insidan av husets bibel har Petter Månsson antecknat barnens namn, födelsedatum (mellan 1823 och 1863) och dödsdatum.

I Södra Törsbo finns också ett nytillkommet bostadshus från 1980-talet (Törsbo 1:5).

Den andra äldre gården i Södra Törsbo (Törsbo 1:3) har traditionell mangårdsbyggnad och delar av ladugård och uthus.

Traditionellt staket, träd på rad, grind och trädgård bidrar i hög grad till karaktären.

Sommarstugorna ligger på fastigheten Törsbo 2:4.

Sommarstugorna ligger på fastigheten Törsbo 2:4.

Båthus och uthus vid sjön, påbyggt i olika omgångar, och karaktäristiskt för det sjönära läget.

Sommarstugorna ligger på fastigheten Törsbo 2:4.

En av två gårdar i norra Törsbo, ett mycket gammalt boplatssläge, både i förhistorisk och historisk tid. (Törsbo 2:4).

Uthus som hör till gården Törsbo 2:4.

Uthus/ekonomibyggnader som hör till gården Törsbo 2:4.

En av byns utskiftade gårdar (Alsjökulla 1:4, tidigare Törsbo 2:3), nordväst om Norra Törsbo.

Ladugård (Alsjökulla 1:4, tidigare Törsbo 2:3).

En av byns utskiftade gårdar (Törsbo 2:2), nordväst om Norra Törsbo.

Mangårdsbyggnad av salstyp, med äldre karaktäristiska fönster i gavelrösten och frontespis (dock i övrigt med moderna fönster, dörr och panel). (Törsbo 2:2).

Ladugård av en typ som var vanlig vid mitten av 1900-talet, visar på kontinuitet (Törsbo 2:2).

Undantagshus, källare och brygghus är traditionella byggnader som hör till en gård (Törsbo 2:2).

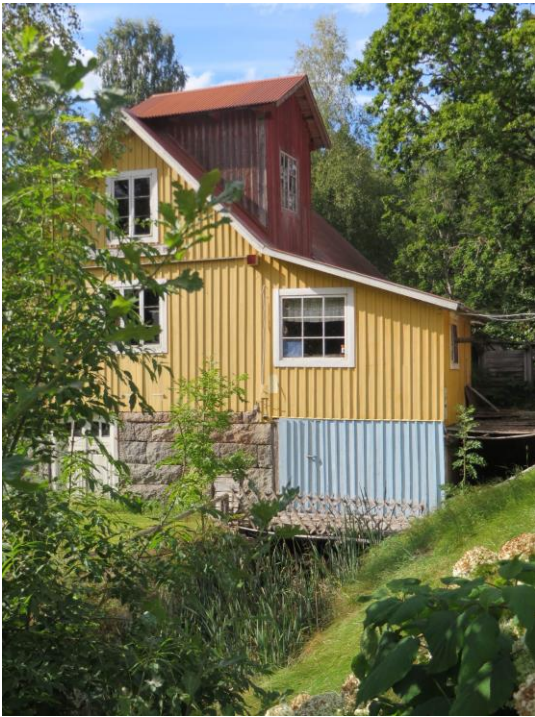
Det av byborna gemensamt ägda skjulet för skördetröskan (på Törsbo 2:2).

Slingrande grusväg och öppna inägor.

Ett område som klassats av länsstyrelsen som särskilt intressant ängs- och hagmark.

Den gamla kvarnbyggnaden, med den gamla rännan till kvarnens tidigare vattenhjul under huset (Törsbo kvarn 2:1).

Kvarnhjulet visar att här funnits kvarndrift.

MjölARBostaden (Törsbo kvarn 2:1).

MjölARBostadens ladugård (Törsbo 2:7) samt dammen och dess vattenspegel (Törsbo kvarn 2:1).

Den gamla mjölnarbostaden mitt emot kvarnen/sågen är mycket välbevarad (Törsbo 3:1).

I backen ovanför kvarnen/sågen ligger en av Törsbos sommarstugor (Törsbo 2:9).

Oxhagens lada (Törsbo 2:5).

Länsstyrelsen
Kalmar län